

BO'LAJAK KOMPETENTLI O'QITUVCHILARNING KOMMUNIKATIV- KREATIV O'QITUVCHILAR O'RTASIDA PEDAGOGIK KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH

Xalikov To'lqin Xurramovich

TerDU, rus va jaxon adabietini kafedrasini

Mazkur maqolada kompetentli o'qituvchilarning muassasa talabalari o'rtasida pedagogik kompetensiyani shakllantirish jarayoni bilan bog'liq masalalar ko'rib chiqiladi. O'rta ta'lim muassasalari talabalari orasida pedagogik kompetensiyani qanday shakllantirishiga alohida e'tibor qaratiladi. O'rganilayotgan adabiyotlar asosida pedagogika o'rta o'quv yurtlari talabalari o'rtasida pedagogik kompetensiyani shakllantirishning izchillik, yaxlitlik, madaniy muvofiqlik, kasbiy maqsadga muvofiqlik prinsiplari taklif qilingan.

Kalit so'zlar: *malaka, pedagogik malaka, o'rta ta'lim muassasasi talabalari, tamoyillari, kompetensiyani shakllantirish.*

V dannoy state rassmatrivayutsya voprosy, svyazannyye s protsessom formirovaniya pedagogicheskoy kompetentnosti u studentov vysshix uchebnykh zavedeniy. Osoboe vnimanie udelyaetsya sposobam formirovaniya pedagogicheskoy kompetentnosti u studentov vysshix uchebnykh zavedeniy. Na osnove izuchennoy literatury predlozheny prinsipy sistemnosti, selostnosti, kulturnogo sootvetstviya, professionalnoy selenapravlennosti formirovaniya pedagogicheskoy kompetentnosti u studentov pedagogicheskix vuzov.

Klyuchevyye slova: *kvalifikatsiya, pedagogicheskaya kvalifikatsiya, studenty vuzov, prinsipy, formirovanie kompetentnosti.*

This article discusses issues related to the process of formation of pedagogical competence among students of higher education institutions. Particular attention is paid to how to form pedagogical competence among students of higher education institutions. On the basis of the studied literature the principles of consistency, integrity, cultural compatibility, professional purposefulness of formation of pedagogical competence among students of pedagogical higher educational institutions are offered.

Key words: *qualification, pedagogical qualification, students of higher education institution, principles, formation of competence.*

KIRISH

XXI asr yangi texnologiyalar, sun'iy intellekt asri deb e'tirof etilmoqda. Shiddat bilan o'zgarib borayotgan zamonda yashar ekanmiz, biz tayyorlayotgan mutaxassis, zamon talabiga javob berishi lozim ekanligini chuqur anglab yetayapmiz. Barcha sohalarda bo'layotgani kabi, o'rta ta'lim sohasida ham keng qamrovli islohotlar amalga oshirib kelinmoqda. O'rta ta'lim muassasasidagi talabalarni yetuk mutaxassis

sifatida shakllantirish uchun talabalarda pedagogik kompetensiyani shakllantirish zaruriyati paydo bo'la boshladi.

Asosiy qism. "Kompetentlik" (ingl. "competence" - "qobiliyat") - fao'rta atda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olishni anglatadi.

Zamonaviy o'rta pedagogik ta'lim uchun eng muhim masalalardan biri - talabalarda pedagogik kompetensiyani shakllantirishdir. Shu munosabat bilan pedagogik kompetensiya nimadan iboratligini ilmiy nuqtayi nazardan o'rganish zarur. Pedagogik kompetensiyaga nima tegishli ekanligini, uning tarkibiy qismi sifatida uning mohiyatini ochib berish.

Pedagogika o'rta o'quv yurtida o'qish jarayonida talabalarda pedagogik kompetensiyalarni shakllantirishning zamonaviy ilmiy adabiyotlarida taklif etilgan usullariga alohida e'tibor qaratish lozim. O'rganilgan adabiyotlar asosida ushbu dolzarb muammoni hal qilishda o'z yondashuvlarimizni taklif qilamiz, ya'ni universitet talabalari o'rtasida pedagogik kompetensiyani shakllantirish tamoyillarini belgilab olamiz.

Pedagogik kompetensiyani V.Saksonova psixologik-pedagogik bilim sohasidagi kompetensiyalar majmuasida ifodalangan shaxsning ajralmas xususiyati sifatida izohlaydi; shaxsning ijtimoiy va qadriyat xususiyatlarini rivojlantirish va o'z-o'zini rivojlantirish jarayoniga faol ta'sir ko'rsatish qobiliyati, bu jamoada ijtimoiy va qadriyat funksiyalarini bajarishga, xatti-harakatlarning salbiy ko'rinishlarining oldini olish va bartaraf etishga imkon beradi. Tadqiqotchi ta'kidlaydiki, pedagogik kompetensiyaning strukturasi murakkab bo'lib, shaxsning oldingi tajribalar asosida muayyan vaziyatda zarur bilim, ko'nikmalarni safarbar qilishga tayyorligidir.

Ko'pchilik pedagoglar pedagogik kompetensiyani o'quv jarayonida egallanadigan va psixologik, pedagogik hamda maxsus (mavzu bo'yicha) bilimlar majmuini o'z ichiga olgan muayyan pedagogik vaziyatda harakat qilish qobiliyati sifatida qaralishi kerak, deb hisoblashadi. Bu bilimlar dolzarbligi va aniq pedagogik vaziyat sharoitlaridan kelib chiqib to'g'ri yechim topish qobiliyati, ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatli fao'rta at uchun zarur bo'lgan pedagogik qobiliyatlar va kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlaridir. Shu bilan birga, pedagogik kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish jarayoni nafaqat universitetda o'qish davri bilan cheklanib qolmasdan, balki kelajakda kasbiy vazifalarni bajarish jarayonida ham davom ettirish lozimligini ta'kidlaydi. Shunday qilib, talabalarda pedagogik kompetensiyani shakllantirish jarayoni, bir necha kompetensiyalarni shakllantirish majmui sifatida qarash lozim degan fikrga olib keladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy tadqiqotlarda pedagogika o'rta o'quv yurtlari talabalari o'rtasida pedagogik kompetensiyani (shuningdek, uning tarkibiy qismlarini) shakllantirishning turli usullarini taklif qilmoqdalar. A.S.Andryunina va E.V.Korotayevalar fikriga ko'ra, talabalarining ta'lim fao'rta ati va unda pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish uchun sharoit yaratishga alohida e'tibor berish kerak

deb ta'kidlashadi. Mualliflar o'zlarining amaliy fao'rta atida o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojlarini rag'batlantirish uchun o'zlarining bilimlarini o'yin, noan'anaviy shaklda qo'llashlari orqali bilim saviyalarining yetarli emasligini anglashlarini ta'minlashga qaratilgan fao'rta atni amalga oshiradilar. Bunday ish shakllari nafaqat pedagogik kompetensiyalarni, balki kommunikativ, o'z-o'zini tarbiyalash va uslubiy kompetensiyalarni ham shakllantirishga imkon beradi.

Muhokamalar va natijalar. O'rganilgan materiallar asosida, universitet talabalari o'rtasida pedagogik kompetensiyani shakllantirish tamoyillari sifatida quyidagilarni belgilash mumkin:

Yaxlitlik prinsipi. Pedagogik jarayonning yaxlitligi, ya'ni, barcha tarkibiy qismlarining birligi va o'zaro bog'liqligini nazarda tutuvchi yaxlitlik prinsipi (pedagogik amaliyot, o'quv-tarbiyaviy ishlar va talabalarining ilmiy-tadqiqot fao'rta atidan iborat o'quv-tarbiyaviy ishlar).

Ketma-ketlik prinsipi. O'quvchilarning o'rganish natijasida ega bo'lishi kerak bo'lgan bilimlar, amaliy fao'rta atida duch kelishi mumkin bo'lgan pedagogik vaziyatlar bilan izchil tanishtirishni nazarda tutuvchi izchillik tamoyili.

O'quv jarayonida talabaning o'zi, pedagogik hamjamiyat va, umuman, jamiyat ega bo'lgan ijtimoiymadaniy talablar va talablarni hisobga olishni nazarda tutadigan madaniy muvofiqlik prinsipi.

Dialogizatsiya prinsipi. O'quv jarayoni subyektlarining hamjihatligini va hamkorlikdagi harakatlarini birgalikda amalga oshirishni nazarda tutadi.

Professional maqsadga muvofiq prinsipi. O'rta ta'lim muassasalari talabalarini o'qitishda, ularning tanlagan kasblaridan kelib chiqib, o'qitish usullari va shaklini tanlash. Bundan tashqari, kerakli fanlarni o'qitishni nazarda tutadi.

Xulosa. O'rta o'quv yurti talabalari o'rtasida pedagogik kompetensiyani shakllantirish jarayoni, ta'lim sohasidagi zamonaviy mutaxassisni tayyorlashning ajralmas qismidir. Bu ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatli fao'rta at uchun zarur bo'lgan pedagogik qobiliyatlar va kasbiy ahamiyatga ega fazilatlar sifatida tavsiflangan pedagogik kompetensiya tushunchasi bilan bog'liq. Shu bilan birga, pedagogik kompetensiyalarga o'z-o'zini tarbiyalash, gender, uslubiy, konfliktologik, ilmiy-tadqiqot kabi kompetensiyalar kiradi. Ushbu kompetensiyalarga ega bo'lish pedagogika o'rta o'quv yurti bitiruvchisiga kasbiy va xizmat vazifalarini muvaffaqiyatli bajarish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi. / Sh.M.Mirziyoev. – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2016-56b.

2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 488b.
3. Usmonboyeva M., To‘rayev A. Kreativ pedagogika asoslari.- Toshkent, 2019.
4. Muslimov N.A. va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. -T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015.
5. Хрыщева, N. Yu. Kreativnost kak faktor samorealizatsii lichnosti v izmenchivom mire. Psixologicheskaya problema samorealizatsii lichnosti / N. Yu. Хрыщева. - SPb., 1998
6. Xutorskoy, A. V. Didakticheskaya evristika. Teoriya i texnologiya kreativnogo obucheniya / A. V. Xutorskoy. - M. : Izd-vo MGU, 2003. - 416 s.
7. Stepanova, L.A. Psixologo-pedagogicheskie usloviya razvitiya kreativnosti lichnosti studenta meditsinskoy akademii: avtoref. diss. ... kand. ped. n: 13.00.01 / L.A. Stepanova. - Kemerovo, 2000. - 17 s.
8. Zaripova M.K. Bo‘lajak o‘qituvchilarni innovatsion pedagogik fao‘rta atga tayyorlash jarayonlarini integrativ yondashuv asosida takomillashtirish: Ped.fan. fal. dok. (PhD) diss...-Term.,2022.-122 b.